

3. Завершальний етап приватизації в Україні / О.Й. Пасхавер, Л.Т. Верховодова, К.М. Агеєва. В надз.: Центр економічного розвитку. – К., 2008. – 85 с.
4. Бочаров В.П. Государственная собственность в экономике развитых стран / В.П. Бочаров // Вестник ВГУ, Серия ЭКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЕ. – 2004. – № 2. – С. 44-48.
5. Столярова Е.И. Государственное предпринимательство: экономическая теория и российская практика / Е.И. Столярова // Вестник РУДН, серия Экономика. – 2009. – № 2. – С. 33-41.
6. Студентов В.Б. Государственное предпринимательство: теория и практика // Общество и экономика. – 1997. – № 3-4. – С. 27.
7. Українське суспільство 1992-2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д. е. н. В. Ворони, д. соц. н. М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2012. – 660 с.
8. Звіти Фонду державного майна України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.spfu.gov.ua/_layouts/SPFUSiteDefinition/ReportsMFI.aspx.
9. Friedrich Schneider. Privatization in OECD Countries: Theoretical Reasons and Results Obtained, 2008. 12 p.
10. Millward R. Public enterprise in the Modern Western World: An Historical Analysis // Annals of Public and Cooperative Economics, 2011. Vol. 82. No 4. – P. 375.
11. Reforming Infrastructure, Privatization, Regulation and Competition. World Bank. Wash., 2004. – P. 33.
12. Sunine Kikeri, Aishetu Fatima Kolo. Privatization and recent developments // World Bank Policy Research Working Paper, 2005. – 31 p.
13. Bernier L. The Future of Public Enterprise: Perspectives from the Canadian Experience // Annals of Public and Cooperative Economics. 2011. Vol. 82. – P. 413.

УДК 330.341.1

Ухналь Н.М.

*молодший науковий співробітник відділу теорії економіки і фінансів
Академії фінансового управління*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

У статті представлені основні внутрішні і зовнішні чинники впливу на інноваційний розвиток в Україні. Здійснено порівняльний аналіз стану фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні та країнах Європейського Союзу. Визначено роль венчурного фінансування як провідного інструменту інтенсифікації інноваційної діяльності в Україні.

Ключові слова: інноваційний розвиток, трансформація, державна підтримка фінансування інноваційної діяльності, венчурне фінансування.

Ухналь Н.Н. ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ

В статье представлены основные внутренние и внешние факторы влияния на инновационное развитие в Украине. Осуществлен сравнительный анализ финансового обеспечения инновационной деятельности в Украине и Европейском Союзе. Определена роль венчурного финансирования как ведущего инструмента интенсификации инновационной деятельности в Украине.

Ключевые слова: инновационное развитие, трансформация, государственная поддержка, финансирование инновационной деятельности, венчурное финансирование.

Ukhna N.M. TRANSFORMATION OF SYSTEM OF FINANCIAL SUPPORT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT

The article outlines the main internal and external factors which influence on innovative development in Ukraine. The status of the financial support for innovation activity in Ukraine and the European Union is analyzed. The role of venture financing as a leading intensification tool of innovation activity in Ukraine are defined.

Keywords: innovation development, transformation, state aid, innovation financing, venture capital.

Постановка проблеми. У процесі побудови сучасної української економіки в умовах кризових зрушень, що почалися у 2008 р. надзвичайно актуальними видаються проблеми розвитку інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність стає тим рушієм, що здатен трансформувати державне управління, модернізувати економіку, переформатувати політику та інші галузі соціального життя, забезпечити сталий економічний розвиток держав в контексті інтеграційних і глобалізаційних процесів. У процесах пошуку оптимальних шляхів розвитку інноваційного сектора економіки також варто звертати увагу і на систему фінансування інноваційних проектів. Ефективність реалізації інноваційної діяльності насамперед залежить від якісної побудови системи накопичення та акумуляції фінансових потоків та ресурсів. Безперечно, діяльність в економічному секторі надзвичайно складна і потребує залучення якісних інтелектуальних ресурсів, проте в межах нашої держави з використанням продуктивних, ефективних управ-

лінських підходів можна здійснити стрімкий прорив у інноваційній сфері. Для здійснення радикальних змін в економіці важливо здійснити структурні зміни, які б забезпечили підвищення її конкурентоспроможності та дали додатковий поштовх процесам оновлення інноваційного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням, пов'язаним з питаннями теоретичних засад фінансового забезпечення інноваційної діяльності, були присвячені наукові праці С. Ільєнкової, М. Кондратьєва, Д. Кларка, В. Кузнецова, Д. Норта, Б. Санто, Й. Шумпетера, Р. Фатхутдінова. Серед сучасних вітчизняних вчених проблемами фінансового забезпечення економіки України взагалі та інноваційної сфери зокрема займалися В. Александрова, Ю. Бажал, Л. Безчасний, С. Гладій, М. Данько, О. Колодзєв, Б. Маліцький, П. Микитюк, Б. Сенів, М. Туган-Барановський, Д. Черваньов та ін.

Постановка завдання. У сучасній науковій думці недостатньо висвітлено питання механізму та ін-

струментарію формування системи фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності, тому мета статті полягає у необхідності розробки ефективної системи фінансового забезпечення інноваційно-орієнтованої економіки країни в контексті інтеграції України в глобальний економічний простір.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах економічної і політичної нестабільності в Україні на тлі подій 2013-2014 рр. все більш актуальним і одним з пріоритетних виступає завдання оптимального розподілу фінансових ресурсів та максимального залучення інвестицій на НДДКР, а також потребує нагальної перебудови механізм фінансового забезпечення реалізації інноваційної політики. На думку автора, рівень конкурентоспроможності національного господарства залежить від рівня інноваційної діяльності, що, відповідно, призводить до стабілізації макроекономічних показників та забезпечує зростання національної економіки.

Основними елементами реалізації інноваційного прориву в Україні варто вважати низку зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на економічну, політичну та соціальну складову українського соціуму. До зовнішніх факторів розвитку економіки слід віднести набір чинників, що впливають на місце нашої держави в системі міжнародних відносин, серед яких можемо навести наступні:

- по-перше, коливання та розвиток глобального економічного середовища, що прямо чи опосередковано впливає на процес трансформаційних змін в економіці України;

- по-друге, варто врахувати географічно-економічне розташування України як транзитної держави та вплив політичної складової на економічний сектор, оскільки можемо спостерігати за розгортанням військового та економічного протистояння на території України та залежність України від залучень міжнародних кредитів;

- по-третє, залежність від фінансових ресурсів іноземних держав та від торгівельно-економічного балансу в процесах переходу до вільного ринку і побудови демократичного суспільства.

Перелічивши основні фактори, що впливають на економіку в процесах глобальних перетворень, варто підкреслити, що ці ж самі чинники безпосередньо впливають і на побудову сучасного інноваційного сектору України. Проте можна констатувати низку внутрішніх деструктивних процесів, що негативно впливають на економічно-інноваційну діяльність, серед яких варто виділити наступні основні елементи:

- по-перше, перехідна система державного регулювання розвитку країни, яка є малорозвинутою та низькоефективною в державотворчих процесах, що безпосередньо негативно впливає на інноваційний сектор української економіки. Застаріла модель управління, що базована на прорадянських принципах, слабо модернізована до реалізації основних капіталістичних принципів функціонування в системі глобальних економічних відносин;

- по-друге, малорозвинена економічна реалізація інтеграції інноваційних процесів у сучасне українське промислове виробництво, що безпосередньо призводить до морального зносу основних засобів та нездатності впроваджувати перспективні вітчизняні розробки у промислово-економічний сектор.

Нааявність вищенаведених проблем призвела до загрози системного відриву національної економіки від економік розвинених країн через низьку здатність виробництва до інвестицій та інновацій, що значною мірою впливають на подальший розвиток

інноваційної системи України та її місце у світовій економічній спільноті.

Вирішення зазначених проблем визначає необхідність удосконалення державної системи стимулювання інноваційного розвитку шляхом реалізації заходів економічної політики: активізація використання інноваційного чинника, що призведе до створення конкурентоспроможного українського виробництва; проведення активної державної інноваційної політики, спрямованої на розвиток науково-технічного потенціалу країни.

За останні 10 років відбулося значне зростання капіталовкладень у НДДКР, наприклад, у США – на 46%, Японії – на 27%, в країнах ЄС-28 – на 18%. Високі темпи демонструють також Фінляндія, Ізраїль, Угорщина, Китай та Індія [1]. Показники фінансового забезпечення наукової та інноваційної сфер в Україні є значно нижчими за світові стандарти, що зумовлює подальше посилення технологічного відставання української економіки від провідних економік світу. У розвинених країнах зберігається тенденція до збільшення асигнувань на НДДКР: глобальні витрати за останнє десятиліття зростали швидше, ніж глобальний ВВП [2, с. 5].

В Україні питома вага загального обсягу витрат на інноваційний розвиток у ВВП становила 0,75%, у т. ч. за рахунок коштів державного бюджету – 0,33%. За даними 2012 р., в середньому у країнах ЄС-28 обсяг витрат на наукові дослідження та розробки становив 2,07% ВВП. Так, найвища частка витрат на дослідження та розробки була у Фінляндії (3,55%), Швеції (3,41%), Данії (2,98%), Німеччині (2,98%) та Австрії (2,84%). Найменша – у Кіпрі, Румунії, Болгарії, Латвії та Греції (від 0,46% до 0,69%) (рис. 1).

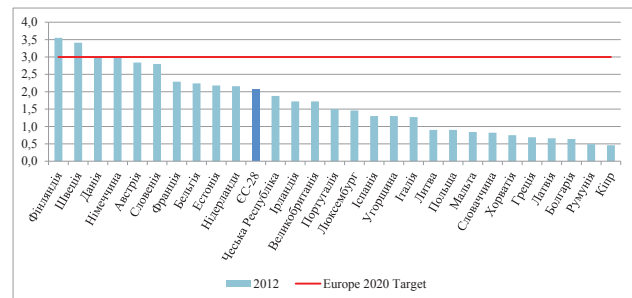

Рис. 1. Обсяг валових внутрішніх витрат на дослідження і розробки в країнах ЄС у 2012 р., % ВВП [3]

Віддача науково-технічного потенціалу перебуває в чіткій кореляції із часткою валового внутрішнього продукту, що направляється на наукові дослідження. Світовий досвід показує, що при значенні цього показника менше 0,4% наука виконує лише соціально-культурну функцію в державі. Тільки при збільшенні питомої ваги витрат на науку більше 0,9% ВВП можна розраховувати на помітний вплив науки на розвиток економіки, тобто при цьому рівні включається економічна функція науково-технологічного потенціалу [4, с. 72].

Однією з основних проблем є нестача в національній економіці фінансових ресурсів, що спричиняє невідповідність задекларованим темпам розвитку реальним. Серед основних інституційних джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні можна виділити власні кошти й кошти інвесторів, частки яких у 2013 р. склали 72,9% (у 2012 р. – 63,9%) і 13,1% (у 2012 р. – 8,7%) відповідно, та державні бюджетні кошти, питома вага яких 0,3% (у 2012 р. – 2,0%) (табл. 1).

Доцільно відмітити нестабільну динаміку обсягів фінансування інноваційної діяльності. Різке зменшення частки витрат на НДДКР за рахунок коштів іноземних інвесторів з 30,0% у 2010 р. до 0,4% у 2011 р. можна пояснити нестабільними макроекономічними показниками, коливаннями в законодавчій базі, значним рівнем тінізації економіки, що збільшує ризик вкладення в інновації. Незначна частка на рівні 1-3% бюджетних коштів відображає відсутність фінансової зацікавленості держави через довготривалість і непередбачуваність процесу наукового пошуку, а також складність комерціалізації результатів науково-технічної діяльності.

Такий стан фінансування, безперечно, відображається на результативності інноваційної діяльності в Україні, яка залишається на дуже низькому рівні. З кожним роком (за 2000-2013 рр.) невпинно скорочується кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки (з 1 490 до 1 143), зменшується чисельність науковців (з 120 773 до 77 853) тощо. За 2000-2013 рр. частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової скоротилася з 6,9% до 3,3% при загальному зменшенні питомої ваги підприємств, що впроваджували інновації з 14,8% до 13,6% [6].

Завдання системи фінансування інноваційної діяльності на рівні держави можуть вирішуватися шляхом прямого бюджетного фінансування, надання грантів недержавними організаціями та фондами, через створення інституційно-правових умов, за яких заохочувалося б фінансування науково-дослідних робіт комерційними структурами [7, с. 218]. Варто наголосити, що пряме фінансування прискорює здійснення наукових досліджень та освоєння новітніх галузей промисловості, а створення пільгових умов підвищує технічний рівень виробничої бази діючих підприємств, стимулює впровадження ними прогресивних технологій та результатів прикладних досліджень і нововведень.

Найважливішим для сучасного фінансового забезпечення інноваційного розвитку стає розроблення таких механізмів, які б якнайкраще відповідали і внутрішній логіці феномену інновацій, і різноманітності зовнішнього впливу. Система менеджменту інноваційною діяльністю повинна включати пошук шляхів раціоналізації розподілу фінансових потоків та їх джерел між його окремими стадіями і суб'єктами.

Одним з важливих завдань щодо вирішення проблем інноваційної моделі економічного розвитку є дослідження інвестиційної сфери і визначення джерел інвестування, зокрема пошук нетрадиційних шляхів інвестування інноваційних розробок. Одним із можливих напрямів вирішення цієї проблеми може бути розвиток ринку венчурного інвестування. Венчурний капітал стає ефективним джерелом фінансового забезпечення наукових розробок та перетворення їх на конкурентоспроможний продукт, що забезпечує стійкі темпи економічного розвитку.

Венчурне інвестування є таким механізмом, який забезпечує інноваційні процеси ресурсами для їх розвитку. Він виконується в двох умовах: шляхом придбання акцій інших нових фірм та шляхом надання кредиту. Венчурні інвестиції вкладаються в ті компанії, що швидко розвиваються. Венчурний інвестор вкладає кошти саме в підприємство, коли портфельний інвестор купує акції на вторинному ринку [8, с. 88]. Особливістю венчурного інвестування є поєднання інтересів держави та інвестора на основі нововведень, що створює конкурентоспроможну продукцію, дає можливість отримувати високі доходи.

Ключовими гравцями на світовому ринку венчурного капіталу є США та ЄС. Роль держави у створенні ринку венчурного капіталу має різний ступінь вагомості для різних країн. У США приватна ініціатива стала підґрунтям формування ринку венчурного інвестування, натомість в інших країнах – державна політика. Венчурна індустрія США має найбільш розвинений ринок у світі. Ступінь розвитку ринку венчурного капіталу у США визначається, насамперед, обсягом венчурних інвестицій, які щорічно становлять 20-30 млрд. дол. США. Європейський ринок венчурного капіталу – другий після американського у світовій економіці, річний обсяг якого 5-8 млрд дол. США [9, с. 102].

Венчурне фінансування докорінно відрізняється від банківського і має певні переваги: не потребує щорічних виплат за відсотками, ліквідаційної застави, а також інвестор не вимагає страхувати свої ризики, при цьому активно допомагає новому підприємству порадами, досвідом і діловими зв'язками.

У 2013 р. в Україні налічувалося 1250 інститутів спільного інвестування (ІСІ), у тому числі 1031 – венчурних. Загальний обсяг активів венчурних ІСІ

Таблиця 1

Джерела фінансування інноваційної діяльності [5]

	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів:							
		власних		державного бюджету		іноземних інвесторів		інші джерела	
		млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
2000	1 757,1	1 399,3	79,6	7,7	0,4	133,1	7,6	217,0	12,3
2001	1 971,4	1 654,0	83,9	55,8	2,8	58,5	3,0	203,1	10,3
2002	3 013,8	2 141,8	71,1	45,5	1,5	264,1	8,8	562,4	18,7
2003	3 059,8	2 148,4	70,2	93,0	3,0	130,0	4,2	688,4	22,5
2004	4 534,6	3 501,5	77,2	63,4	1,4	112,4	2,5	857,3	18,9
2005	5 751,6	5 045,4	87,7	28,1	0,5	157,9	2,7	520,2	9,0
2006	6 160,0	5 211,4	84,6	114,4	1,9	176,2	2,9	658,0	10,7
2007	10 850,9	7 999,6	73,7	144,8	1,3	321,8	3,0	2 384,7	22,0
2008	11 994,2	7 264,0	60,6	336,9	2,8	115,4	1,0	4 277,9	35,7
2009	7 949,9	5 169,4	65,0	127,0	1,6	1 512,9	19,0	1 140,6	14,3
2010	8 045,5	4 775,2	59,4	87,0	1,1	2 411,4	30,0	771,9	9,6
2011	14 333,9	7 585,6	52,9	149,2	1,0	56,9	0,4	6 542,2	45,6
2012	11 480,6	7 335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,7	2 925,6	25,5
2013	9 562,6	6 973,4	72,9	24,7	0,3	1 253,2	13,1	1 311,3	13,7

збільшився з 145 912 до 168 183 млн грн, або на 15,3% [10].

Законом України «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.12 № 5080-VI задекларовано розширення можливостей для роботи на ринку спільного інвестування та наближення його умов до таких, що діють на розвинених ринках світу, стимулювання створення нових видів фондів, які краще задовольнятимуть потреби інвесторів. Водночас успіх у цьому значною мірою залежатиме від зрушень на фондовому ринку в цілому, зокрема у питанні збільшення кількості та підвищення якості емітентів, цінних паперів, яких котуються на біржах та перебувають у лістингу. Необхідним є також збереження діючого режиму оподаткування ІСІ та доходів інвесторів.

Сучасна економіка потребує інтенсивного розвитку процесів трансферу та комерціалізації технологій. Результати наукових досліджень повинні своєчасно передаватися у сферу бізнесу з тим, щоб забезпечити високу ефективність виробництва та своєчасну появу на ринку нових конкурентоспроможних продуктів. Одним з ключових чинників позитивної динаміки інноваційності країни виступає венчурне інвестування, що забезпечує практичну реалізацію кінцевої фази інноваційного циклу – комерціалізації інновацій.

Розвиток високоризикового інвестування в Україні потребує істотного удосконалення законодавчої бази, захисту й підтримки з боку держави – розроблення стратегії державної підтримки створення і функціонування венчурних фондів і компаній, посилення захисту прав інтелектуальної власності, участь у підготовці висококваліфікованих фахівців в цій сфері. Усунення більшості наявних перешкод на шляху венчурного інвестування створить в подальшому сприятливі умови для його розвитку в Україні.

Стабільність і ефективність державної підтримки інноваційної активності у країні у довгостроковому періоді можна забезпечити за виконання наступних умов: забезпечення зростання ВВП, обсягу виробництва, прибутку та рентабельності галузей; запровадження практики законодавчого встановлення пропорцій розподілу фінансових ресурсів між усіма складовими системи інноваційного розвитку; зміцнення самостійності підприємств щодо вирішення проблеми інноваційного розвитку, зростання частки їх власних коштів, спрямованих на впровадження інновацій у виробництво; збільшення частки бюджетних коштів у фінансуванні інноваційної діяльності до загальної світової тенденції збільшення бюджетних асигнувань на науку та інноваційну діяльність тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Враховуючи вищенаведене, можна зробити наступні висновки. Можна констатувати, що наразі Україна стикнулася з проблемами реалізації інноваційної діяльності у внутрішньому вимірі. Адже проблеми корумпованості сучасної української влади важко вирішити шляхом заміни кадрового резерву. Тобто в процесах інноваційного розвитку потрібно змінювати не тільки сам підхід до інновацій, але й всю структуру законодавчого апарату задля достатньо ефективного розвитку інноваційного сектору економіки та виробленню

ефективної протидії деструктивним впливам на економіку держави, а відтак і на інноваційний сектор розвитку.

У зв'язку із зростанням наукоємності нових технологій, які є результатом фундаментальних і прикладних досліджень, зростає роль системи пошуку джерел інвестування інноваційних продуктів і технологій. Серед багатьох механізмів, що забезпечують економічні процеси інноваційними ресурсами, венчурне інвестування відіграє провідну роль. Венчурне інвестування – особливий ресурс, що являє собою інтегровану єдність фінансового, інтелектуального та людського капіталів і забезпечує синергійний ефект ділової активності у національних економічних системах шляхом розвитку в них інноваційної діяльності. Вивчення особливостей розвитку свідчить, що ринок венчурного капіталу може стати за певних умов джерелом своєрідної ланцюгової реакції прояву факторів, що сприяють інноваційному розвитку економіки.

Тематика дослідження та модернізації інноваційного сектору економіки в сучасному науковому ракурсі малодосліджена на прикладі трансформації економічного, політичного, соціального життя держави. Тому вважатимемо доцільним подальший розгляд розвитку інноваційного сектору економіки в контексті покращення фінансових важелів впливу, що в перспективі призведе до підвищення не тільки рівня ефективності інноваційного сектору, але й до підвищення конкурентоспроможності економіки країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Science and Engineering Indicators 2012 [Electronic Resource] / National Science Board. – Mode of access : <http://www.nsf.gov/statistics/seind12/c0/c0s2.htm>.
2. 2012 Global R&D Funding Forecast [Electronic Resource] / Battelle. – Mode of access : http://battelle.org/docs/default-document-library/2012_global_forecast.pdf.
3. Gross domestic expenditure on R&D [Електронний ресурс] / Eurostat. – Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_20.
4. Маліцький Б.А. Перспективні напрями науково-технологічного та інноваційного розвитку України / Б.А. Маліцький, О.С. Попович, В.П. Соловійов. – К. : Фенікс, 2006. – 208 с.
5. Наука та інновації. Джерела фінансування інноваційної діяльності [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Наука та інновації. Наукові кадри та кількість організацій [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Йохна М.А. Економіка і організація інноваційної діяльності : навч. посіб. / М.А. Йохна, В.В. Стадник. – К. : Видавничий центр «Академія», 2005. – 400 с.
8. Кириленко І.В. Роль венчурного фінансування у розвитку інноваційної діяльності / І.В. Кириленко, М.М. Спіцин // Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. – 2010. – № 24-25. – С. 87-91.
9. Матей В.В. Венчурне інвестування в США: становлення, розвиток, сучасні тенденції / В.В. Матей // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2009. – № 4(45). – С. 100-105.
10. Активи ІСІ. Річні дані [Електронний ресурс] / Українська Асоціація Інвестиційного Бізнесу. – Режим доступу : http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.html.